

DAGENS FRÅGOR

Fjärrstyrd utrikespolitik?

Ett antal helikoptrar från Nato har av svenska UD vägrats tillstånd att flyga över Sverige. De skall flyttas från kontinenten till Nordnorge för att delta i en stabsövning där uppe, kallad Winter Trail. USA har begärt att de skulle få flyga över Sverige därför att man ansåg det riskabelt att flyga över Nordsjön. Sådana överflygningar är vanliga, och UD brukar bevilja dem om planen inte är beväpnade eller fotoutrustade. Den här gången blev det avslag utan motivering. Det uppges att avslaget väckt förvåning både i Washington och Oslo. Helikoptrarna får nu i stället monteras ner och skickas upp i transportplan.

Sverige är i sin fulla rätt att vägra överflygningen. Därom råder ingen diskussion. Inte heller om att det stundom kan vara riktigt att vägra överflygningar som kan synas dubiösa av något slag. Det kan dock diskuteras om detta var en sådan. UD lär inte vara obekant med det faktum att Norge är medlem i Nato, att Nato ordnar vissa övningar som kräver transporter till Norge och att dessa transporter går luftleden. Det faktum att USA gjorde denna framställning, och blev förvånat över avslaget, ger intryck av att sådana transporter tidigare gått över svenskt territorium — givetvis på ett fredsmässigt och kontrollerat sätt.

Vad är då anledningen till den ändrade hållningen? Därom vet man intet.

Nu har emellertid det fatala inträffat att Krasnaja Svesda, Sovjet-arméns

officiella tidning, alldeles nyligen uttryckt sitt missnöje med Natos aktivitet i Norge i allmänhet och övningen Winter Trail i synnerhet. Givetvis finns det ingen människa i Sverige som tror att vårt lands utrikesminister skulle låta påverka sig i fråga om den alliansfria politikens praktiska handläggning av vad man tänker och säger i Sovjet. Sveriges utrikespolitik är helt och hållet dess egen.

Det fatala ligger i om någon i Moskvas Kreml, eller kanske i Washington, eller i andra västmaktsländer, skulle få intrycket av att svensk utrikespolitik kan "fjärrstyras" från Moskva — genom lämpligt formulerade missnöjesyttringar. Det skulle kunna ge upphov till verkligt otrevliga konsekvenser, t. ex. när Sverige behöver köpa krigsmateriel i väst, eller när vi uppträder i FN, mycket annat att förtiga.

Det finns två sätt för utrikesministern att undvika risken att någon i öst eller väst skulle få ett så grundfalskt intryck. Ett är att se till att motiven för avslaget offentliggörs. Ett annat är att ompröva beslutet. Men endera bör ske.

USA slår tillbaka

Det är nu elva år sedan den sista sidan skrevs av fransk kolonialhistoria i Indokina med kapitulationen vid Dien Bien Phu. Resultatet, genom Genèvekonferensen, blev uppdelningen i Laos, Kambodja, Nordvietnam och

Sydvietnam, lämpliga små skivor för en revolutionär ostasiatisk kommunism att försöka sluka enligt den berömda "salamimetoden". Nordvietnam blev kommunistiskt från början, idag är både Laos och Sydvietnam nästan mogna för kommunistiskt maktövertagande och Kambodja är mycket kommunistvänligt under en furste som kallt räknar med att kommunisterna kommer att vinna — infiltrationen är stark också i Thailand.

Dien Bien Phu, det franska nedgrävandet av en stark garnison i en bergsdal i norr var ett politiskt meningslöst och strategiskt felaktigt företag. Även en fransk seger hade inte kunnat ändra det faktum att det franska kolonialväldet var dömt. Och en strategi där man, som fransmännen gjorde, lämnar initiativet åt motståndaren utan att försätta honom i någon tvångssituation kan inte leda till annat än nederlag.

Idag står amerikanerna inför samma motståndare som fransmännen då, i samma sorts krig mot en revolutionär motståndsrörelse som växt sig så stark att den börjar gå till anfall i reguljära förband. Gerillakriget pågår fortfarande, i Mekongs delta, i risfälten på slätterna kring Saigon, i bergen i norr, men det utkämpas också bataljer, där hela vietcongbataljoner sätts in i regelrätta anfall mot regeringstrupperna. De senare är visserligen materiellt överlägsna och behärskar totalt luften, men trots amerikanska rådgivare är de vietcong underlägsna i fråga om taktiskt kunnande och framför allt i hängivenhet för saken.

I detta läge har USA tillgripit två nya metoder: markförband har skickats dit, allra främst en brigad på 3.500 marinsoldater, och man har börjat en regelbunden bombning av Nordvietnam. Markförbandens uppgift är att skydda de flygbaser där attackflyget är baserat — något som sydvietna-

meserna skändligen misslyckats med, med resultat att gerillan med så enkla vapen som granatkastare och gamla bazookor kunnat förstöra en hel mängd av USA:s flygplan, förutom alla de listigt placerade bomber som exploderat på staber och mässar. Marinsoldaterna skyddar flygfältet Da Nang i norra Sydvietnam. Det är säkert militärt motiverat, även om det måste vara en skäligen trist uppgift för det mest anfallsinriktade av alla amerikanska förband.

Om bombningarna ännu gjort någon nämnvärd militär nytta kan diskuteras. Gerillan är svår att komma åt med bombplan och det är tvivelaktigt i vad mån förråden på andra sidan gränsen är särskilt sårbara. Självfallet är de reguljära vietcongförbanden vida mer beroende av underhåll än gerillan, men å andra sidan har hitills åtskilligt av de nödvändiga förråden erövrats från de sydvietnamesiska regeringstrupperna. Bombningarna drabbar mest Nordvietnams egna militära anläggningar, som på kort sikt inte är outhärliga för vietcong. Till stor del kan det därför te sig naturligt, att bombningarna i dagens läge främst uppfattas som represalieåtgärder, vilka i varje annan tid än vår egen skulle ha betytt en öppen krigsförklaring. Däremot torde det vara en alltför stor förenkling att tro — som så ofta sker inte minst i svensk press — att president Johnson helt enkelt tvingats ge efter för en hemmaopinion, som länge krävt att kriget skulle föras över till Nord-Vietnam. Inte heller torde avsikten i första hand från amerikansk sida vara att genom dessa bombningar göra Nordvietnam mera benäget för förhandlingar.

Vad som i själva verket torde ligga bakom USA:s bestämda agerande mot vietcong men framför allt mot Nordvietnam är — som framhålles i en artikel i detta nummer av Sv. T. — att

öppet slå till mot den kommunistiska motståndarens svagaste punkt, d. v. s. att bryta ned såväl den praktiska som den teoretiska förutsättningen för en lyckosam kommunistaggression. I årtal har man på den kommunistiska sidan använt sig av vad som kallats "Mao Tses hemliga vapen", d. v. s. att stegvis förflytta baserna för gerillakrigföring från ett officiellt "neutralt" land till ett annat. När kommunisterna gick till angrepp mot franska Indokina, låg baserna i det formellt neutrala Kina — liksom fallet var beträffande Koreakriget. I dag ligger baserna för gerillan i Sydvietnam i det formellt icke-krigförande Nordvietnam. I morgon torde det vara meningen, att baserna för kommunistisk aggressivitet i Thailand skall ligga i ett då formellt "neutralt" förenat och kommunistiskt Vietnam.

Från västerländsk synpunkt ger det anledning till tillfredsställelse, att amerikanerna sent om sidos tillägnat sig den revolutionära krigföringens teknik. Kriget i Sydvietnam kan förvisso bli långvarigt, men genom att energiskt fortsätta på den väg man slagit in på kan amerikanerna så småningom tvinga kommunisterna till reträtt, något som är av avgörande betydelse för att hindra att den kommunistiska aggressiviteten sprider sig till andra potentiella oroshärdar.

Kommunisterna och deras medlöpare

Nyligen kunde man i den svenska dagspressen läsa om hur ett 100-tal personer demonstrerat vid USA:s ambassad i Stockholm mot att amerikanerna använder kravallgas i sina ansträngningar att komma till rätta med den kommunistiska aggressiviteten mot Sydvietnam, d. v. s. demonstranterna talade naturligtvis om "gaskriget" i Vietnam. I och för sig kan na-

turligtvis denna händelse ses som isolerad och betyder då föga. Det finns emellertid anledning att uppfatta den som ett led i den pågående aktiviteten i Sverige att på olika sätt leda uppmärksamheten mot faktorer, som kan antas missgynna väst i opinionens ögon, samtidigt som man indirekt försöker att stärka den good-will, som hr Hermanssons valframgång har skaffat kommunismen i vissa kretsar.

Överhuvudtaget har man sedan många år tillbaka kunnat iakttaga en ökande kommunistisk aktivitet i Sverige. Metoderna är i stort sett desamma som tidigare tillämpats men genom omständigheternas makt har man fått nya objekt att inrikta sitt agerande mot. Då intresset för Afrika här i landet på allvar vaknade för 5—6 år sedan, dröjde det inte länge förrän man på kommunistiskt håll grep chansen att inrikta sina angrepp på de europeiska kolonialmakterna. Den vänsterradikala propagandan underlättade i allt kommunisternas ansträngningar. Det kommunistiska reorganisationsarbetet påbörjades. Nya "opolitiska" sammanslutningar, i regel med medlöpare på ordförandeposterna men med pålitliga kommunister som organisatörer, såg dagens ljus, sådana som "kommittén mot nynazism och rasfördomar" med nuvarande ordföranden i den kommunistiska ungdomsorganisationen, Kjell E. Johansson som sekreterare, och "kommittén för icke våldsaktioner" där Clarence Ekman (k) spelar en framträdande roll.

Allteftersom den vänsterradikala pressen i landet i ökad omfattning började driva propaganda mot Portugal, Spanien och Sydafrika, minskade intresset för Östeuropa och förhållandena i kommunistvärlden. Vad kunde passa kommunisterna bättre? Inte nog med att opinionens intresse i första hand kom att koncentreras till från

kommunistisk synpunkt lämpliga objekt. Därtill erbjöds snart möjligheter till nya kontakter med de drivande i dessa aktiviteter på såväl radikalt socialdemokratiskt som liberalradikalt håll. Genom att upprätta nära förbindelser med de ultraradikala på den demokratiska sidan fick kommunisterna en gratischans att bli salongsfäliga på nytt. Sida vid sida har dessa genomfört demonstrationer mot Francos och Salazars regimer liksom mot apartheidpolitiken i Sydafrika. I sin ärliga naivitet har de ultraradikala på den demokratiska sidan stirrat sig så blinda på omänsklighet och förtryck i de nämnda länderna, att de för "sakens" skull varit beredda att acceptera stöd, varifrån det än kommit, också från kommunisterna. Och helt visst skulle de med förtryksamhet tillbakavisa varje anklagelse, att de går kommunisternas ärenden eller spelar dessa i händerna.

Av framgången har kommunisterna blivit allt djärvare. Uppenbarligen anser man nu tiden mogen för öppna antiamerikanska demonstrationer, och medlöparna ställer sig villigt till förfogande. En av dem som särskilt ofta synt i dessa sammanhang på sistone är författarinnan Sara Lidman. Men det räcker inte med att man förmår engagera medlöpare i diverse antiaktiviteter. Det har också varit möjligt att i ökad utsträckning få dem att direkt arbeta för kommunistiska syften. Det kanske främsta exemplet härpå utgör förberedelserna för den kommunistiska ungdomsfestivalen i Alger till sommaren.

Kommunistiska ungdomsfestivaler har hittills hållits åtta gånger: Prag 1947, Budapest 1949, Öst-Berlin 1951, Bukarest 1953, Warszawa 1955, Moskva 1957, Wien 1959 och Helsingfors 1962. Samtliga festivaler har utgjort väldiga kommunistiska propagandaspektakel. Liksom tidigare avvisar alla demokra-

tiska organisationer att ha något som helst att göra med den planerade Algerfestivalen. Beroende på den svenska kommunismens svaghet har det svenska deltagandet tidigare varit relativt dåligt. Arrangör för det svenska deltagandet har hittills alltid varit den kommunistiska ungdomsorganisationen, "Demokratisk Ungdom".

Av olika skäl har man emellertid från och med i år valt en annan taktik. Det har spekulerats i splittring inom den kommunistiska ungdomsrörelsen av samma slag som inom moderpartiet. Detta kan dock sannolikt inte vara tillräcklig orsak till att inte låta Demokratisk Ungdom framträda som svensk festivalarrangör. Snarare är det den omständigheten, att man tyckt sig ha haft sådana framgångar i Sverige bland anti-apartheidfanatiker och "fredsaktivister", oavsett om de är kommunister eller inte, att man valt att låta dessa skylta utåt. Under alla omständigheter fann man det tydligen av behovet påkallat att upprätta en organisation av mera neutral karaktär och under ett helt nytt namn.

I detta syfte bildades så sent som den 15 januari i år den s. k. Svensk-Afrikanska Solidaritetskommittén. Ordförande är hr Gustav Klackenbergs sekreterare Bo Hammar (k), och kommittén uppges i sin helhet ha omkring 60 medlemmar. Bland dessa återfinnes författarinnan Sara Lidman, kyrkoherde Gunnar Helander, docent Joachim Israel, redaktör Bertil Svahnström och författaren Eric Lundqvist. Denna utåt sett relativt oskyldiga kommitté betraktar som sin huvuduppgift att "informera den svenska allmänheten om de afrikanska länderna liksom att ta initiativet till att organisera konkreta solidaritetsaktioner". Bl. a. avser man att under våren hålla en stor informationskonferens om de afrikanska problemen. Det verkar så-

ledes som om den nybildade organisationen inte bara upprättats för att stå som arrangör för Algerfestivalen i Sverige och rekrytera deltagare, utan att man avser att låta den få en permanent karaktär.

Bland de således namngivna ledamöterna i detta senaste exempel på pseudokommunistiska kommittéer har några även varit pådrivare bakom den bojkottaktion mot sydafrikanska varor, som igångsatts av Sveriges Ungdomsorganisationers Landsråd. Man vill ställa frågan, om det också i detta fall rört sig om fjärrdirigering. Sv. T. uppmärksamade förra året det kommunistiskt färgade programuttalande, "problemet Tyskland", som undertecknats av ett 70-tal personer, kommunister såväl som kända medlöpare, ungsocialister och även borgerliga ultraradikaler. Det har uppgivits, att det i den kommunistiska festivalkommittén, den svensk-afrikanska solidaritetskommittén, också skulle ingå ungliberaler och ungsocialister. Vi vill hoppas att så inte är fallet men med tanke på kommitténs ledamöter i övrigt förefaller det inte helt osannolikt.

Uppenbarligen finns det all anledning att med skärpt uppmärksamhet följa den kommunistiska aktiviteten inom landet och särskilt upprättandet av nya "opolitiska" och "neutrala" organisationer. Man skulle också önska, att den vänsterradikala pressen i ökad omfattning observerade den fara som den kommunistiska infiltrationen i de egna kretsarna utgör.

Universitet lilleputt

Vidpass sextusen studenter av de toltatt nittiotusen som det högre undervisningssystemet enligt 1963 års utbyggnadsprogram skall ta hand om i slutet av 1970-talet vill utredningen

U 63 hänvisa till s. k. universitetsfilialer, en i vardera Örebro, Linköping, Växjö och Karlstad; senare planeras också en i Sundsvall, men med den saken får anstå till dess att dess moderuniversitet Umeå hunnit växa sig tillräckligt stort och starkt. Mot tanken att i möjlig mån avlasta de befintliga universiteten från en alltför stark tillströmning finns i och för sig intet att invända. Däremot måste den skiss U 63 framlagt på flera punkter framkalla allvarliga invändningar.

Den första gäller konsekvenserna för lärarutbildningen. Det är först och främst de "stora" undervisningsämnen som skall vara företrädda vid filialerna; en betydande del av framtidens lärare kommer alltså att utbildas vid dessa. Det förefaller då märkligt att förslaget över huvud kunnat framläggas utan att avvakta resultatet av Lärarutbildningssakkunnigas arbete — och den kritik som detta tilläventyrs kan komma att möta.

Kärnpunkten i problemet är ju nämligen, om det kommer att visa sig möjligt att på filialorterna säkra en undervisning av för lärarutbildning godtagbar akademisk standard. Det ligger i sakens natur, att studiemiljön under alla förhållanden måste bli relativt torftig i förhållande till den som ett fullständigt universitet kan erbjuda. Så mycket viktigare då, att i varje fall standarden på de lärare som skall svara för filialundervisningen blir den bästa möjliga. Utredningen är, lätt att begripa, full av tillförsikt inför sitt eget verk och försäkrar att allt kommer att bli bra — filialundervisningen kommer att bli likvärdig med moderuniversitetens. Dessvärre är det inte lätt att dela denna förtröstan. Kommer det inte att bli mycket svårt att till filialerna knyta lärare med forskningsambition, den yttersta försättningen för en levande undervisning i nära kontakt med den veten-

skapliga utvecklingen? Olycksbådande i sammanhanget är att utredningen talar om en ny typ av lärare, med *lägre* kompetens än de nuvarande universitetslektorerna, som skall svara för lägstadieundervisningen. Det säger sig självt, att de lärare som utan stödet av mera omfattande akademisk miljö vid de nya filialerna skall svara för ett ämne tvärtom snarast måste ha *högre* kvalifikationer än vid moderuniversiteten. Om önskvärdheten härav kan näppeligen tvivel råda; men förgäves söker man i betänkandet efter konkreta förslag som skulle kunna bidra till att önskemålet uppfylles. Risken för negativt lärarurval är påtaglig.

Ett ömtåligt problem erbjuder också studentrekryteringen. Utredningsmännen misstänker, vill det synas, att recentiorerna inte kommer att ha samma höga tanke om universitetsfilialerna som de själva, utan genstörtigt kommer att föredra Lund framför Växjö eller Uppsala framför Örebro. För att stävja sådant ofog tänker man sig därför ett system med obligatorisk hänvisning till filialerna — platserna vid dessa måste först och främst fyllas, därmed basta. Inte minst viktigt är att se till att tillräckligt många studenter med goda betyg kommer till dessa, det är innebörden i kravet att "medelbetyget inom de olika grupperna studerande, kvarvarande och förflyttade (till filial, nämligen) blir lika". Att åtskilliga av de till genomsnittets betryggande förflyttade med de höga betygen kanske om de från början kommit till ett fullständigt universitet skulle ha attraherats av forskningen tillmättes tydligen ingen vikt. Bostadsbandet är viktigare än den vetenskapliga elitens rekrytering på längre sikt, det måste, outtalat, vara tanken bakom det hela.

Filialresonemanget var ett intressant uppslag. Synd bara, att det inte

kunnat omsättas i praktiskt genomförbara förslag.

Premierat "källsparande"

I 20 år har nu efterkrigsinflationen pågått oavbrutet i Sverige. Prisnivån har sedan 1946 stigit med 114 procent. Man har haft en tendens från ansvarigt håll att beteckna de senaste årens inflation som "måttlig", men detta kommer inte att bli lika lätt med den inflation, som nu som bäst håller på att utveckla sig. Under såväl 1965 som 1966 kommer priserna att stiga med sannolikt närmare 10 än 5 procent. Därtill kommer, och det är allvarligt, att den svenska inflationen under de senaste tio åren främst är att betrakta som "hemmagjord". För att klara inflationen måste förtroendet för stabiliseringspolitiken återställas. Det är svårt att finna ursäkt för finansministerns liknöjdhet. I den rådande konjunktursituationen borde det framstå som en lika självklar som angelägen uppgift för statsmakterna att vidtaga rejäla åtgärder för att åstadkomma ett ökat sparande.

Den som gör dessa konstateranden är sekreterare *Jan Gillberg*, en av våra yngre samhällsekonomer och tillika verksam inom unghögern, i en nyutkommen debattskrift med den betecknande rubriken "*Inflationsfeber*". Frågeställningen för honom är hur inflationen skall kunna bekämpas. Han pekar på hur den centrala roll, som företagssparandet under 1950-talet spelade för att upprätthålla den samhälls-ekonomiska balansen, under 1960-talets första år successivt övertagits av hushållssparandet. Åtskilligt tyder emellertid på att den rollen nu i sin tur håller på att övertas av det offentliga sparandet och då i synnerhet AP-sparandet. För författaren är det angeläget att vidga utrymmet för det en-

skilda sparandet — företagens såväl som de enskilda inkomsttagarnas. Inte minst varnar han för att AP-fonderna i framtiden lätt kan komma att utnyttjas i maktpolitiska syften. Hur skall det då vara möjligt att stimulera det enskilda sparandet och särskilt hushållssparandet? Gillberg framlägger ett utomordentligt intressant förslag om införande av vad han kallar ett "källsparande" kombinerat med statliga sparpremier, utformat på följande sätt:

En viss del av lönen sätts automatiskt in på varje löntagares "källsparkonto". Samtidigt med insättningen påföres en sparpremie, förslagsvis en krona per varje fyra insatta. Insättningarna maximeras med hänsyn till huruvida insättaren är gift eller ogift, har ett eller flera barn etc. Tar insättaren ut pengarna per omgående förlorar han/hon sin sparpremie. Uttag utan förlust av sparpremie medges i vissa situationer: för ungdom vid boställning, generellt vid anskaffning av bostad (eget hem, bostadsrättslägenhet och dyl.), för att finansiera studier, för påbyggnad av försäkringskydd, vid dödsfall samt efter ett fixerat antal (förslagsvis 5) år. På innesående belopp utgår bankränta i vanlig ordning.

Vad säger svenska folket om ett sådant källsparande? Detta har testats genom en undersökning av SIFO. Enligt denna undersökning sparar mindre än var tredje inkomsttagare regelbundet — 1,3 miljoner av totalt 4,4 miljoner. 1,8 miljoner sparar inte alls. De övriga sparar men inte regelbundet. Det enskilda sparandet skulle öka väsentligt, om det lyckades att i tillräcklig utsträckning rekrytera "sparare" bland de mer än 3 miljoner inkomsttagare, som idag inte sparar regelbundet. Enligt undersökningen skulle en sådan rekrytering kunna göras effektiv med hjälp av ett premierat

källsparande. Säkert skulle det för många människor vara en kraftig sparsstimulans, att en del av lönen automatiskt sätts in på källsparkonto, varigenom nynettopparandet skulle pressas uppåt. "Fyra kronor i handen eller fem på banken" skulle som Gillberg framhåller bli valsituationen för många, där det senare alternativet säkerligen skulle vara rätt attraktivt. Enligt SIFO:s siffror skulle det nysparande, som således kunde åstadkommas, komma att uppgå till 1.700 miljoner kronor per år, men genom en intensiv propaganda för personligt frivilligsparende borde det vara möjligt att pressa summan uppåt, så att ett nysparande på omkring 2 miljarder per år kunde uppnås. På förfrågan till dem som inte sparar regelbundet svarade 19 procent att de "skulle säkert börja" och 25 procent, att de "skulle troligen börja", om ett premierat källsparsystem infördes. Statens kostnader för ett sådant sparsystem skulle med denna omfattning komma att uppgå till 500 miljoner kronor om året. Men dessa premier, sägs det, är att betrakta som ett offentligt sparande, som på vissa villkor görs tillgängligt för de enskilda inkomsttagarna.

Även om tillförlitligheten i SIFO-undersökningen givetvis kan diskuteras, framstår dock som oemotsägligt, att ett källsparande av det föreslagna slaget helt säkert skulle ha stora förutsättningar att öka nysparandet. Det är ett djärvt grepp, som presenteras, men är det inte just initiativ av detta slag som behövs för att komma till rätta med inflationshotet? Förslaget presenterades i en skiss av Gillberg redan före valet förra året. I efterhand kan man endast beklaga, att högerpartiet inte utnyttjade det. Icke utan rätt riktades kritik mot högerpartiets förslag i AP-frågan, att man inte anvisat nya vägar för att med frivilligt sparande ersätta det tvångsspa-

rande som äger rum inom ramen för AP-fonderna. Källsparandet hade varit ett utomordentligt komplement, som helt visst kunnat bryta udden av mycket av den kritik, som högerpartiet nu i stället kom att utsättas för.

Alldeles oavsett AP-frågans framtida öde är det föreslagna källsparandet en så god tanke, att den borde kunna få en allmän anslutning, åtminstone av alla dem här i landet, som tror på det enskilda sparandet som ett alternativ till det offentliga tvångssparandet. Men inte heller de mera odogmatiska bland socialdemokraterna borde i grunden ha något emot ett sådant system. Förslaget bör prövas i praktiken. Man kan också vända på frågeställningen och säga: Är det inte nödvändigt att utnyttja varje möjlighet att komma till rätta med den svenska inflationsfebern?

Oppositionens bostadsprogram

Finansministern har upptäckt ett nytt skatteobjekt, om man får tro på de uppgifter som framkommit. Till deltagarna i de av det socialdemokratiska partiet arrangerade s. k. Rådslag 65 har herr Sträng riktat en förfrågan om vad de anser om möjligheten av att låta varje familj betala en extra-skatt på 200 kronor för att öka resurserna för bostadsbyggandet.

Man är frestad att karakterisera finansministerns utspel som ett hugskott eller varför inte som ett för tidigt aprilskämt. Men vad som normalt skulle betraktas som ett utslag av tokeri eller i bästa fall skämtlynne förlänas lätt ett drag av genialitet, åtminstone i socialdemokratiska presskommentarer. Ty nog är det ett genialiskt exempel på solidaritet och jämlikhet, att alla som har bostad skall få förmånen att avstå ett par hundralappar om året, så att alla de som nu är hänvisade till

den tristaste av alla köer, bostadskön, kan få sina problem lösta. Det är också typiskt för en socialdemokratisk finansminister, att det bostadselände, som till följd av tjugo års medveten socialdemokratisk regleringspolitik har drabbat svenska folket och särskilt ungdomen, nu hux flux reduceras till att bli — ett kapitalproblem. Det är i sanning ett oblygt försök att bita huvudet av skammen!

Betydligt intressantare är det att ta del av ett verkligt förslag att komma till rätta med bostadsfrågan. Näringslivets Byggnadsdelegation, som tidigare låtit publicera åtskilliga värdefulla undersökningar, har nu sammanfattat sina synpunkter i ett bostadspolitiskt program, "Gemensamt ansvar för bostäderna". Man ställer upp fem mål för bostadspolitiken: 1) Balans mellan tillgång och efterfrågan på bostäder, så att alla kan fritt välja bostad. 2) Snabb förbättring av bostadsstandarden inte bara beträffande utrymme och utrustning utan även när det gäller miljö, serviceanordningar och läge. 3) Rimliga boendekostnader, så att alla kan få en god och rymlig bostad, vilket bland annat kräver samhälleligt stöd åt hushåll med låga inkomster eller stor försörjningsbörda. 4) Trygghet i boendet, så att ingen skall kunna tvingas att flytta utan berättigad skäl, men även så att alla vid behov har möjlighet att byta bostad. 5) Smidig anpassning av bostadssektorn till samhällsekonomin i stort. För att uppnå dessa mål förordar man fri prisbildning, bostadsstöd endast åt dem som har behov av det, affärs-mässig finansiering samt konkurrens på lika villkor.

En förutsättning för att komma till rätta med bostadsbristen är hyresregleringens avveckling. Denna sker nu inte förrän bostadsbristen på en ort anses vara i det närmaste hävd. Men det finns ingen hållbar mätare på

bostadsbristen på en ort. Därför bör avvecklingen ske enligt en på förhand bestämd tidsplan, och man föreslår:

Ett år efter beslut avvecklas regleringen helt i orter med upp till 40.000 invånare. Två år efter beslut sker avveckling i alla övriga orter utom Stockholms- och Göteborgsområdena. Tre år efter beslut skall regleringen vara avvecklad i hela landet. Parallellt med att hyresregleringen försvinner bör också länemyndigheternas hyreskontroll avvecklas.

Många intressanta synpunkter redovisas i programskriften. Så länge hyresregleringen består kan en fastighet förräntas bättre, om ett äldre bostadshus rivs och ersätts med ett nytt, även om det inte är förslitet. Detta leder till en omfattande kapitalförstöring och bidrar självfallet inte till att lätta på krisen. Skall problemet kunna lösas är det nödvändigt med en intensiv ombyggnadsverksamhet vid sidan av en omfattande nyproduktion. De statliga bostadslånen bör ersättas av lån med statlig garanti från de ordinarie kreditinstituterna. Den övre lånegränsen bör vara 90 procent av avkastningsvärdet och *lika* för alla kategorier bostadsföretag. Ett ändamålsenligt besittningsskydd för hyresgästen bör införas i den ordinarie hyreslagstiftningen.

Bostaden fyller en elementär social funktion och byggandet omgestaltar samhället för flera generationer. Detta motiverar, sägs det, ett starkare samhällsinflytande över bostadssektorn än på flertalet andra områden, men detta inflytande får inte utformas så, att det hindrar den fria och lika konkurrens, som är en sporre till framsteg. Ansvaret måste därför delas mellan stat, kommun och näringsliv.

Statens uppgift är att under bibehållen rättssäkerhet upprätthålla och utveckla en ändamålsenlig byggnadslagstiftning, genom bidrag främja bo-

stadsförsörjningen för hushåll med låga inkomster och i övrigt garantera en tillfredsställande bostadssocial lagstiftning; främja forskning och konsumentupplysning om bland annat bostädernas storlek, utformning och standard, liksom all stadsplanering och miljö; dra upp riktlinjer för och övervaka kommunernas planering och bostadspolitiska insatser; stödja och underlätta bostädernas finansiering genom statsgarantier till topplån; samordna olika myndigheters befattning med samhällsplaneringen såväl centralt som regionalt och lokalt.

På kommunerna ankommer det att svara för den fysiska planläggningen och planeringen av bostadsförsörjningen; ge stadsbyggnadsmyndigheterna tillräckliga resurser för att hålla en god planberedskap; genom markpolitiska åtgärder se till att planerna förverkligas; uppmuntra till och främja bygg- och saneringsinitiativ; verka för konkurrens på lika villkor inom bostads- och byggnadssektorn; underlätta rörligheten och konsumenternas överblick över bostadsmarknaden bland annat genom bostadsförmedling.

Näringslivet åter har att svara för effektiv bostadsproduktion och bostadsförvaltning i samråd med myndigheterna; delta aktivt i markpolitiken; medverka till en ändamålsenligt inriktad bostadsfinansiering; genom förbättrad planering samt intensivare forsknings- och utvecklingsarbete motsvara de ökade krav en friare marknad ställer; samarbeta med myndigheter och övriga berörda parter och därvid så tidigt som möjligt informera om egna planer som påverkar samhällsbyggandet; upprätthålla en effektiv utvecklingsfrämjande konkurrens.

Inte minst denna uppdelning av bostadspolitikens uppgifter på de tre intressenterna stat, kommun och nä-

ringsliv, är av intresse. Målsättningen för programskrivarna har varit att ställa bostadskonsumenten i centrum och ge honom ett ökat inflytande på utvecklingen. Om programmet realiserades, skulle detta förvisso komma att ske i stor utsträckning. Frågan är, när regeringen äntligen skall tvingas erkänna sitt bostadspolitiska misslyckande. När detta sker, kan man med fördel börja arbeta efter det sammanfattande program, som framlagts av Näringslivets Byggnadsdelegation. Till dess vore det på sin plats, att de tre borgerliga oppositionspartierna enades om den framtida bostadspolitiken. Hur skulle det vara, om man var för sig anslöt sig till det föreliggande bostadsprogrammet och därefter talade om för svenska folket, att man är beredd att med gemensamma ansträngningar avlyfta det gissel, som så länge plågat så många? Säkert är att detta skulle få ett starkt gensvar, inte minst bland den bostadslösa ungdomen. Bordet har välvilligt dukats. Man behöver inte diskutera sammansättningen av en programkommitté; inte heller behöver man älta om vilka frågeställningar som först bör angripas. Och vad mera är, man bör rimligtvis vara rätt enig om riktigheten i de framställda förslagen. Har oppositionen råd att missa chansen?

Våra stressade lärare

Magsår, asteni, psykisk insufficiens och andra nervösa sjukdomstillstånd förekommer "i förfärande hög grad" som läkar diagnos i de sjukdomsintyg som utfärdas för Stockholmslärarna, uppger Lärartidningen. Men lika ofta anges någon organisk sjukdom på sjukintyget, eftersom patienten föredrar detta. Någon statistik på området finns ännu icke, men man är medveten om att påfrestningarna på lärarna ökat kraftigt på senare tid.

En lärare, som råkat i konflikt på arbetsplatsen, blir visserligen sjukskriven men får sällan någon vård, påpekar man från Sveriges Lärarförbund och fortsätter: "Man betraktar alltså sjukskrivningen som en smidig väg för att kalmera en konfliktsituation på arbetsplatsen. Vad sådana lärare råkar ut för är att de ser slutet på sjukskrivningsperioden med en verklig bävan. Ty när sjukskrivningen är slut, och de skall in på arbetsplatsen igen, finner de oftast att problemen kvarstår i oförändrat skick. Vad man alltså borde inrikta sig på är att dessa lärare får verklig vård under sjukskrivningen och att man ser till att de konflikter som gav anledning till sjukskrivningen verkligen har bringats ur världen. Men ett sådant tillvägagångssätt förekommer tyvärr alltför sällan och skulden därtill får sökas på flera håll. Det är något fruktansvärt för en lärare att bli sjukskriven i ett par månader efter t. ex. en konflikt med föräldrar och sedan någon vecka, innan han skall träda i tjänst igen, finna att det blir nytt bråk, bara han visar sig på arbetsplatsen. Då är sjukskrivningen ingen väg till problemets lösning, den är bara till för att bli av med folk."

Gång efter annan förekommer uppgifter om hart när otroliga disciplinära förhållanden i våra skolor. Det är uppenbart, att det i dagens läge ställs i det närmaste orimliga krav på lärarna. Vittomfattande förändringar har genomförts på skolans område. Men en aldrig så god pedagog, som saknar lämplig undervisningsmateriel eller tvingas att undervisa i alltför stora klasser ställs inför problem som inte går att bemästra. De som främst blir lidande är ungdomarna. Det måste därför, som vid upprepade tillfällen påpekats från högerhåll, vara ett oavvisligt krav, att skolklassernas storlek minskas till att omfatta högst 20—25

elever. Detta är betydelsefullt också från disciplinär synpunkt. Men sannolikt räcker det inte därmed. Det har talats mycket om att den nya skolan i första hand är "eleveriktad", något som säkert de flesta lärare blivit medvetna om. I dag talas det vidare mycket om "skoldemokrati", varmed man uppenbarligen avser att ytterligare inskränka lärarnas befogenheter — ännu ett exempel för övrigt på missbruk av ordet "demokrati". Men frågan är hur långt man verkligen kan driva våra lärare. Erfarenheterna hittills pekar i en helt annan riktning, på nödvändigheten av att snarast verkställa en översyn av gällande disciplinbestämmelser. Lärarna måste ges ökade möjligheter att i skolan upprätthålla disciplin och god ordning. Sker inte detta snart, riskerar vi att hela vårt skolväsen utsättes för allvarliga störningar.

Man vill också ställa frågan, om det finns någon annan kategori tjänstemän i vårt land, som blivit så styvmoderligt behandlad som lärarkåren. Många spaltmetrar har skrivits om betydelsen av trivsamma arbetsförhållanden, god personalvård etc. i våra företag. Föga av detta har dock kommit lärarna till del. Det krävs av läraren, att han eller hon skall hålla kontakt med hemmen. I många fall blir det svårt för läraren att hinna med allt, och om det nya systemet överhuvud skall kunna fungera, måste åtskilliga av de uppgifter som naturligt

vilat på läraren övertas av särskilda skolkuratorer och skolpsykologer. Av allt att döma vore det emellertid också på sin plats med en särskild lärarkurator, "personalkonsulent", på varje större skola, vilken kan hjälpa läraren i brydsamma situationer. Säkert skulle också mycket annat kunna göras för att underlätta för våra lärare, t. ex. inrättandet av särskilda lunchrum. Att döma av de klagomål, som ofta framförs, ger det ofta anledning till stor irritation att tvingas inta sin lunch i direkt anslutning till bespisningsmatsalen, något som helt naturligt inte ger några större möjligheter till vila och andhämtning. Det kan också ifrågasättas, om det inte blir nödvändigt att ställa särskilda läkare, helst med psykiatrisk erfarenhet till lärarnas förfogande. Det nuvarande systemet med stads- och provinsialläkare som tjänsteläkare för lärarna fungerar i vart fall helt otillfredsställande och har givit många exempel på byråkratiskt kineseri.

Överhuvudtaget måste lärarnas situation och deras problem bli föremål för en långt större uppmärksamhet än vad som hittills varit fallet. Läraryrket är inte ett serviceyrke, vilket som helst. Lärarna arbetar med det värdefullaste vi har, våra barn och ungdomar. Det är ett allmänt intresse att de mäktar fullgöra sina uppgifter. Och det är samhällets skyldighet att tillse, att de får arbeta under drägliga arbetsförhållanden.